

SROVNÁNÍ ROMSKÉ A NEROMSKÉ POPULACE VE SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ V ROCE 2021

Tomáš Katrňák¹⁾ – Laura Fónadová²⁾

A COMPARISON OF THE ROMA AND NON-ROMA POPULATIONS IN THE 2021 CZECH POPULATION AND HOUSING CENSUS

Abstract

The text compares the Roma population with the non-Roma population in the Czech Republic using data from the 2021 Census. The authors distinguish four definitions of the Roma population: based on Roma nationality, based on the native Romani language, based on a combination of Roma nationality and the Romani language, and based on a broader combination of either Roma nationality or the Romani language. These four groups are compared both to each other and with the non-Roma population, which is defined as individuals who neither declared Roma nationality nor reported Romani as their native language. The analysis includes basic demographic indicators and housing conditions for all the observed populations. In addition, the most broadly defined Roma population (based on nationality or language) is compared to the non-Roma population based on the municipality size of their residence place. The authors also explore the regional distribution of this broadly defined Roma population across the Czech Republic. The results show significant differences between the Roma and majority populations. The Roma population displays distinct characteristics compared to the non-Roma population. Furthermore, differences are also present within the Roma population itself, depending on the definition used to delineate it.

Keywords: Roma population, population census, Czech Republic, demographic characteristics, regional distribution
Demografie, 2026, 68(3), 208–223

DOI: <https://doi.org/10.54694/dem.0394>

ÚVOD

V České republice existuje řada administrativních, výzkumných i expertních zdrojů dat o romské populaci, které jsou však dlouhodobě zatíženy problémy spojenými s jejich vzájemnou srovnatelností. V důsledku toho neposkytují plně konzistentní a jednoznačný obraz o velikosti a struktuře celé romské populace. Významným zdrojem informací je Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB), které představuje

nejrozsáhlejší populační šetření a umožňuje zachytit početně největší skupinu osob, které lze do romské populace zahrnout.

V tomto textu představujeme srovnání romské a neromské populace z posledního Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB) z roku 2021 v České republice. Romskou populaci vymezujeme pomocí dvou kritérií, jimiž jsou přihlášení se k romské národnosti a uvedení romského mateřského jazyka. Samostatně nebo

1) Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity; RILSA. Kontakt: katrnak@fss.muni.cz.

2) Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity. Kontakt: Laura.Fonadova@econ.muni.cz.

kombinací těchto kritérií identifikujeme čtyři skupiny romských osob v rámci SLDB: 1) skupina vymezená na základě romské národnosti nebo romského mateřského jazyka; 2) skupina vymezená pouze na základě romské národnosti; 3) skupina vymezená pouze na základě romského mateřského jazyka a 4) skupina vymezená na základě romské národnosti a romského mateřského jazyka. Zatímco první kritérium vymezuje romskou populaci nejširěji, zbylé dvě kritéria a jejich spojení definují tři specifitější subpopulace v rámci první maximálně možné vymezené skupiny. Naším cílem je jednak představit základní sociodemografickou strukturu těchto čtyř skupin a ukázat, jak se liší nejen mezi sebou, ale především od neromské populace (vymezené jako osoby, které v SLDB neuvedly ani romskou národnost, ani romský mateřský jazyk).

V minulých letech se srovnáním romské a neromské populace ve SLDB z roku 2011 zabývala stať Fónadové, Katrňáka a Šimíkové (2021). Text byl explicitně zaměřen na komparaci romské a neromské populace. I když autoři rozlišili v rámci romské populace tři skupiny (romská národnost nebo romský mateřský jazyk, pouze romská národnost a pouze romský mateřský jazyk), analýza se soustředila jen na data ze SLDB 2011. O dva roky později Katrňák, Fónadová a Šimíková (2023) nabídli analýzu proměn romské populace mezi SLDB 2001, 2011 a 2021. Tato studie se oproti předchozí zaměřila na sledování vývoje romské populace napříč posledními třemi SLDB, nicméně pracovala pouze s jednou, a to nejširěji vymezenou romskou populací (romská národnost nebo romský mateřský jazyk). Tento druhý text sice používá jako explanační rámec údaje o neromské populaci, nejedná se však o explicitní komparaci romské a neromské populace, ale především o zmapování vývoje romské populace napříč třemi SLDB (2001, 2011 a 2021).

Z tohoto důvodu předkládáme přehled navazující na předchozí dva texty, který se zaměřuje na komparaci romské populace (a jejího typů vymezení) a neromské populace na základě zatím posledního SLDB z roku 2021. Soustředíme se přitom, podobně jako dva předchozí texty, na srovnání základních demografických charakteristik, jako je pohlaví, věk, vzdělání a rodinný stav. Tato srovnání však oproti dvěma předchozím textům jednak z komparativních důvodů věkově specifikuje a nově doplňuje o základní informace týkající se způsobu bydlení. V neposlední

řadě srovnáváme distribuci nejširěji vymezené romské populace (romská národnost a/nebo romský mateřský jazyk) s neromskou populací z hlediska sídelní velikosti a ukazujeme rozložení takto vymezené romské populace napříč Českou republikou, i její detailnější regionální rozložení.

SLDB JAKO ZDROJ DAT O ROMSKÉ POPULACI

Romská populace bývá řazena do kategorie označené jako „hard-to-survey“ skupina (srov. Tourangeau, 2014; Font – Mendez, 2013; Kappelhof, 2015; Katrňák – Fónadová – Šimíková, 2023). Důvodem je především obtížnost jejího jednoznačného vymezení. Zároveň se nejedná o snadno zachytitelnou populaci, protože na území České republiky není rozložena rovnoměrně.

V tomto kontextu mají data z jakéhokoliv SLDB zásadní význam a v českém prostředí představují klíčový, respektive nejdůležitější zdroj informací o romské populaci. Pokud jde o způsob jejího vymezení, Český statistický úřad od roku 2001 umožňuje respondentům uvést až dvě národnosti. Zároveň však v posledních třech SLDB (2001, 2011 a 2021) bylo vyplnění otázky na národnost ponecháno na vlastním rozhodnutí (údaj byl nepovinný). Oproti tomu odpověď na otázku týkající se mateřského jazyka byla povinná. Obdobně však jako u otázky na národnost bylo možné u sčítání uvést jeden či dva mateřské jazyky.

Přínosem dat SLDB je jejich celostátní rozsah, díky němuž lze analyzovat prostorové rozložení romské populace napříč Českou republikou. Za jejich hlavní limit je však třeba považovat nejistotu, zda populace identifikovaná prostřednictvím SLDB skutečně odpovídá reálnému počtu a struktuře populace Romů v ČR. Validita údajů o etnických menšinách je proto dlouhodobě předmětem odborných diskusí, přičemž se tento problém netýká pouze České republiky, ale obecně všech zemí, kde se cenzy realizují (srov. Simpson – Akinwale, 2007; Langhamrová – Fiala, 2008; Simon, 2012; Messing, 2014; Farkas, 2017; Surdu, 2019). Zásadní otázkou zůstává, do jaké míry data ze sčítání lidu skutečně zachycují romskou populaci – nejen v rovině územní distribuce, ale zejména z hlediska její velikosti, demografické a sociální struktury – a na kolik jsou zatížena systematickou chybou vyplývající z dobrovolné sebedeclarace romské příslušnosti

prostřednictvím uvedení národnosti či mateřského jazyka. I přes tyto pochybnosti jsou data ze sčítání primárním zdrojem údajů o etnických menšinách. A to jak pro zkoumání jejich základních demografických charakteristik, tak jako opora pro konstrukci reprezentativního vzorku těchto subpopulací. V obou případech, aspoň v českém kontextu, nic relevantnějšího neexistuje.

ROMSKÁ POPULACE V DATECH SLDB

Kromě několika starších odborných studií (např. Langhamrová – Fiala, 2008), samotných údajů ze sčítání lidu a několika parciálních šetření (Čada, 2015; MŠMT, 2016) nebyly v České republice až do roku 2022 dostupné prakticky žádné ucelené statistické informace o romské populaci. Komplexní data o situaci Romů u nás tak pocházejí až ze šetření Agentury Evropské unie pro základní práva (EU FRA, 2022), a dále pak ze dvou výběrových šetření romské populace realizovaných pod záštitou RILSA (srov. Šimíková a kol., 2024).

V publikaci vycházející z dat ze SLDB z roku 2011 se Fónadová, Katrňák a Šimíková (2021) zaměřili nejen na srovnání neromské a romské populace, ale také na rozdíly v rámci romské populace podle způsobu jejího vymezení, a to na základě národnosti, jazyka a jejich kombinací. Výsledky jejich komparace ukázaly, že ačkoli Romové v České republice žijí převážně ve městech, lze jednotlivé kraje z hlediska charakteristik romské populace na jejich území rozčlenit do čtyř základních typů. Zároveň se potvrdilo výrazné překrývání romské populace s obyvatelstvem žijícím v sociálně vyloučených lokalitách. V oblasti sociodemografické struktury se projeví podstatné rozdíly mezi Romy identifikovanými na základě deklarované národnosti a těmi, kteří byli vymezeni na základě romského jazyka. Národnost bez jazyka uvádějí osoby, které jsou oproti těm, co uvádějí pouze jazyk (nebo také v kombinaci s národností) mladší, ve větším podílu svobodní a mají vyšší vzdělání. Tato skupina žije převážně ve větších městech. Nicméně je početně menší oproti skupině deklarující romský jazyk. Ještě výraznější odlišnosti pak vyplynuly ze srovnání romské populace (bez ohledu na způsob její identifikace) s neromskou populací. Romská populace byla výrazně mladší. Průměrný věk mužů a žen v této populaci byl nižší než v neromské populaci. Průměrný počet dětí

na jednu ženu byl naopak ve srovnání s neromskou populací vyšší a z hlediska rodinného stavu největší podíl představovaly svobodné osoby. Z hlediska vzdělání pak byla romská populace výrazně více zastoupena v nižších vzdělanostních stupních.

V dalším textu Katrňák, Fónadová, a Šimíková (2023) zmapovali vývoj romské populace mezi posledními třemi SLDB (do roku 2001, 2011 a 2021). Jejich výsledky ukázaly, že ve všech třech SLDB byl podíl mužů v romské populaci vyšší než podíl žen. Mezi lety 2001 a 2021 se průměrný věk romských mužů i žen zvýšil, čímž romská populace kopírovala trend stárnutí patrný v neromské populaci. Ženy byly v průměru starší než muži, avšak věkový rozdíl mezi pohlavími byl relativně malý a v posledních dvaceti letech se stále zmenšoval. Přesto romská populace jako celek vykazovala nižší průměrný věk než populace neromská. Vzdělanostní struktura měřená nejvyšším dosaženým vzděláním zaznamenala za posledních dvacet let zlepšení, nicméně většina romské populace nadále spadala do nižších vzdělanostních kategorií. Celkově byla tato populace vychýlena směrem k nižším stupňům vzdělání. Výsledky též ukázaly, že Romové identifikovaní ve SLDB žijí převážně ve městech, přičemž jejich nejvyšší zastoupení bylo zaznamenáno v Moravskoslezském a Ústeckém kraji.

Z nedávných studií ze sousedních zemí využívajících data ze sčítání lidu lze zmínit například práce Nestorové Dické (2021) a Szabó et al. (2021) věnované demografickému vývoji romské populace na Slovensku či studii Pénzese et al. (2026) zaměřenou na početní a prostorové charakteristiky romské populace v Maďarsku.

DEMOGRAFICKÉ SROVNÁNÍ ROMSKÉ A NEROMSKÉ POPULACE Z DAT SLDB 2021

V SLDB 2021 lze romskou populaci identifikovat stejně jako v předchozích dvou SLDB, tedy jako osoby, které se buď přihlásily k romské národnosti (a to jak samostatně, tak v kombinaci s jinou národností), nebo které jako mateřský jazyk uvedly romský jazyk (samostatně nebo v kombinaci s jiným mateřským jazykem). Lze také uvést obojí současně. Agregovaná data o takto vymezené populaci jsme získali z Českého statistického úřadu, a to pro potřeby projektu Vytvo-

ření systému sběru kvantitativních dat pro vyhodnocování situace Romů v české společnosti.³⁾ Tato data nám byla poskytnuta v podobě kontingenčních tabulek, případně konkrétních statistik, které jsme zpracovali do komparativního přehledu. Vzhledem k tomu, že mikrodta, tedy individuální údaje o jednotlivých osobách jsme k dispozici neměli, je naše analytická práce s daty do jisté míry limitovaná.⁴⁾

Tabulka 1 ukazuje rozlišení čtyř variant romské populace ve srovnání s neromskou populací v datech SLDB 2021. Romskou národnost nebo romský mateřský jazyk uvedlo 38 708 lidí, což je 0,37 % z celkové populace SLDB.⁵⁾ V posledních čtyřech polistopadových SLDB je to druhý nejmenší absolutní počet. K romské národnosti nebo romskému mateřskému jazyku se v České republice v roce 1991 přihlásilo 40 567, v roce 2001 to bylo 28 820, v roce 2011 45 949 osob. Zbýlé tři subkategorie vzniklé odlišným vymezením romské populace jsou specifitější a jejich součet tvoří maximálně možné vymezenou první kategorii, již je romská národnost a/nebo romský mateřský jazyk.

Nejvíce osob se identifikuje pouze na základě mateřského jazyka (44 %). Zbýlé dvě kategorie jsou na tom z hlediska velikosti podobně. Identifikaci na základě národnosti bez jazyka uvedlo 27,4 % a identifikaci na základě národnosti i jazyka uvedlo 28,6 % osob.⁶⁾

Tabulka 2 ukazuje distribuci čtyř kategorií romské populace ve srovnání s neromskou populací podle pohlaví, věku, vzdělání, rodinného stavu a počtu dětí.⁷⁾ Ve všech čtyřech kategoriích je podíl mužů vyšší než podíl žen (nejvýrazněji v případě skupny jazyk bez národnosti – 53,3 % mužů versus 46,7 % žen). Oproti neromské populaci se jedná o kontradiktorní zjištění, protože v ní identifikujeme vyšší podíl žen oproti mužům (50,7 % žen a 49,3 % mužů). Katrňák, Fónadová, Šimíková (2023) ukazují, že toto zjištění najdeme ve všech třech posledních SLDB (2001, 2011, 2021) a v čase tento rozdíl ve prospěch mužů dokonce vzrostl. Když tento trend srovnáme s trendem v neromské populaci, zjistíme, že se v ní rovněž napříč posledními SLDB mírně zvyšuje podíl mužů ve srovnání s ženami, nicméně stále v ní zůstává vyšší podíl žen oproti mužům

Tab. 1: Romská a neromská populace z hlediska velikosti v SLDB 2021

The Roma and non-Roma populations by size in the 2021 Population and Housing Census

	Sčítání lidu domů a bytů 2021 / Census 2021					
	Národnost nebo jazyk Nationality or language	Národnost bez jazyka Nationality without language	Jazyk bez národnosti Language without nationality	Národnost i jazyk Nationality and language	Neromská populace Non-Roma population	Celkem Total
Absolutní počet Absolute number	38 708	10 606	17 017	11 085	10 485 459	10 524 167
Relativní počet (v %) Relative number (in %)	0,4	x	x	x	99,6	100,0
Podíl z Národnost nebo jazyk Share of Nationality or language	x	27,4	44,0	28,6	x	100,0

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

- Projekt byl podpořen v rámci programu Fondů EHP a Norska 2014–2021 a byl realizován pod hlavičkou Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí (RILSA) mezi lety 2020 až 2024. Odkaz na projekt zde: <https://esd.rilsa.cz/>.
- Za zpracování dodatečných, věkově specifických makrodat pro účely tohoto textu, děkujeme Romanu Kurkinovi z ČSÚ.
- Jak jsme již uvedli, vyplnění otázky na národnost bylo dobrovolné. Z celkového počtu osob svou národnost neuvedlo 31,6 %. Při sčítání v roce 2011 to bylo 25,3 % (srov. *Sčítání 2021 – národnost*, 2026)
- Kategorie národnost bez jazyka a kategorie národnost i jazyk nerozlišují, zdali osoba uvedla pouze romskou národnost nebo tuto národnost v kombinaci s jinou, další národností.
- Všechny distribuce ukazují validní procenta. Tedy bez kategorií jako je „nezjištěno“ nebo „nedefinováno“ (v tomto případě se jedná o osoby mladší 15 let, např. u vzdělání). Z tohoto důvodu nejsou celkové součty (N) v jednotlivých distribucích proměnných v Tabulkách 2 a 3 vždy totožné a mohou být nižší než celkové součty pro čtyři skupiny Romů a obecnou populaci v Tabulce 1.

Vyšší podíl mužů oproti ženám v romské populaci může mít statistickou povahu. Ta je dána buď vyšší mírou přihlašování se k romské národnosti nebo vyšší mírou uvádění romského jazyka mezi muži ve srovnání s ženami. Pokud by se však jednalo o věcný rozdíl, znamenalo by to, že vyšší podíl mužů ve srovnání s ženami v romské populaci by mohl být výsledkem buď vyšší porodnosti nebo přežití do jednoho roku života chlapců ve srovnání s dívkami nebo nižší úmrtnosti mužů ve srovnání s ženami. V obou případech by se jednalo o specifický rys romské populace, který je výrazně odlišný od neromské populace.

Z hlediska věku jsou všechny čtyři kategorie romské populace výrazně mladší ve srovnání s neromskou populací. Do 29 let věku bylo v první, nejširší kategorii (romská národnost a/nebo romský mateřský jazyk) více jak dvě pětiny osob (43,3 %), zatímco v neromské populaci to byla jedna třetina (30,9 %). V rámci všech čtyř vymezených skupin romské populace převažovaly osoby do 49 let věku. V nejširší skupině vymezené romskou národností nebo romským jazykem dosahoval jejich podíl 60,4 %, zatímco v neromské populaci činil pouze 44,3 %. Když srovnáme romské skupiny mezi sebou, nejvyšší podíl do věku 29 let má skupina identifikovaná pouze na základě národnosti (52,8 %) a nejmenší podíl skupina identifikovaná pouze na základě mateřského jazyka (38,3 %). Zastoupení osob do 49 let věku činilo v těchto dvou skupinách 69,4 % versus 56,3 %

Když se podíváme na průměrný věk ve všech čtyřech skupinách romské populace, rozdíly odpovídají předchozímu srovnání založeném na procentuálních komparacích. V nejširší skupině (romská národnost nebo romský mateřský jazyk) byl v roce 2021 průměrný věk 34,6 let, zatímco v neromské populaci to bylo 42,7 let (neromská populace je v průměru starší o 8 let). To může indikovat buď nižší naději dožití romské populace, ale může souviset s odlišnou věkovou strukturou s vyšším zastoupením mladších věkových skupin a případně i vyšší plodností v rámci této populace. *Katrňák, Fónadová a Šimíková* (2023) konstatují, že v romské populaci, stejně jako v neromské populaci, jsou ženy v průměru o něco starší než muži.

Napříč posledními třemi SLDB (2001, 2011, 2021) navíc průměrný věk pro obě pohlaví kontinuálně roste, a to jak v romské populaci, tak v neromské populaci. Na rozdíl od neromské populace, kde věkový rozdíl mezi muži a ženami zůstává v čase prakticky beze změny, v romské populaci se tento rozdíl zmenšuje. Zatímco v SLDB 2001 byly ženy v průměru o 2,5 roku starší než muži (srov. *Katrňák – Fónadová – Šimíková*, 2023), v SLDB 2021 to bylo o 0,5 roku. Muži v romské populaci se věkově přiblížili ženám.

Romská populace je jako celek posunutá do nižších vzdělanostních stupňů. V prvních dvou kategoriích vzdělání⁸⁾ (bez vzdělání, nedokončená základní škola a základní škola) jsou více než tři pětiny této nejširší vymezené populace (66,5 %). Ve srovnání s neromskou populací je to sedmkrát více (v neromské populaci je v prvních dvou vzdělanostních kategoriích 9,2 % osob). Když sečteme všechny kategorie vysokoškolského vzdělání (bakalář, magistr a doktorské studium), v nejširší vymezené romské populaci má takové vzdělání 4,2 % osob. Oproti tomu v neromské populaci je to 20,5 % osob. Srovnání jednotlivých romských subkategorií ukazuje, že největší podíl osob s nejnižším vzděláním je mezi osobami identifikujícími se na základě jazyka nebo jazyka a národnosti dohromady. Naopak nejmenší podíl těchto osob je ve skupině identifikované pouze na základě národnosti. V této kategorii je zároveň největší podíl osob s nejvyšším vzděláním. Vysokoškolské vzdělání (součet všech tří kategorií tohoto vzdělání) v jejím rámci dosáhl 8,8 % osob starších 25 let, což je ve srovnání se zbylými skupinami, kde se tato vzdělanost pohybuje pod úrovní 4 %, výrazně více.

Pokud přiřadíme k jednotlivým vzdělanostním kategoriím hodnoty a budeme předpokládat, že se jedná o kontinuální škálu (rozmezí 1 až 9 stupňů, kde číslo 1 označuje nedokončenou základní školu a číslo 9 vysokoškolské doktorské vzdělání), můžeme pro ilustraci identifikovat průměrnou vzdělanost. Pro nejširší romskou skupinu (národnost nebo jazyk) je tato vzdělanost 2,4, tedy v rozmezí základní školy a střední úrovně vzdělání bez maturity (výuční list).⁹⁾ Pro neromskou populaci je průměrná vzdělanost 4,5,

8) Komparace je zde vymezena věkovou hranicí 25+. Předpokládáme, že formální vzdělávání je za touto věkovou hranicí pro drtivou většinu populace již ukončeno.

9) Jedná se o váženou průměrnou vzdělanost.

tedy v rozmezí středního odborného vzdělání s maturitou a středního všeobecného vzdělání s maturitou. Rozdíl mezi neromskou a romskou populací jsou tedy v průměru 2 stupně vzdělání. Když spočítáme průměrnou vzdělanost pro zbylé tři romské podskupiny, vidíme, že nejvyšší vzdělanost je u skupiny, která se identifikuje pouze na základě romské národnosti (3,0). Naopak nejnižší průměrnou vzdělanost má skupina identifikovaná pouze na základě romského mateřského jazyka (2,3).

Katrňák, Fónadová a Šimíková (2023) ukázali, že v meziročním srovnání SLDB 2001, 2011 a 2021 vzdělanost u romské populace roste (větší podíl lidí se posunuje mezigeneračně k vyšším vzdělanostním

stupňům), nicméně rozdíly mezi romskou populací a neromskou populací zůstávají stále markantní. „V roce 2001 bylo více jak 80 % romské populace se základním vzděláním nebo nedokončeným základním vzděláním (82,3 %). V roce 2021 se tento podíl snížil na 64 %. Oproti tomu narostl podíl vyučených z 13 % v roce 2001 na 24 % v roce 2021. Podíl vysokoškolačků je v romské populaci zachycený ve sčítáních velmi nízký. V roce 2001 byl 1 %. V roce 2021 byl tento podíl 4 %“ (Katrňák – Fónadová – Šimíková, 2023:3).

Poslední dvě kritéria v Tabulce 2 jsou rodinný stav a průměrný počet dětí na jednu ženu starší 40 let a starší 50 let.¹⁰⁾ Největší podíl v nejšířejí definované romské skupině připadá na svobodné (54,8 %).

Tab. 2: Vybrané demografické charakteristiky romské a neromské populace v SLDB 2021

Selected demographic characteristics of the Roma and non-Roma populations in the 2021 Population and Housing Census

		Sčítání lidu domů a bytů 2021 / Census 2021									
		Národnost nebo jazyk Nationality or language		Národnost bez jazyka Nationality without language		Jazyk bez národnosti Language without nationality		Národnost i jazyk Nationality and language		Neromská populace Non-Roma population	
		počet number	%	počet number	%	počet number	%	počet number	%	počet number	%
Pohlaví Gender	Muž / Men	20 133	52,0	5 399	50,9	9 074	53,3	5 660	51,1	5 166 415	49,3
	Žena / Women	18 575	48,0	5 207	49,1	7 943	46,7	5 425	48,9	5 319 044	50,7
	Celkem / Total	38 708	100	10 606	100	17 017	100	11 085	100	10 485 459	100
Věkové skupiny Age groups	0–9	4 419	11,4	1 857	17,5	1 373	8,1	1 189	10,7	1 106 237	10,6
	10–19	5 625	14,5	1 816	17,1	2 166	12,7	1 643	14,8	1 065 315	10,2
	20–29	6 719	17,4	1 929	18,2	2 974	17,5	1 816	16,4	1 071 512	10,2
	30–39	6 605	17,1	1 754	16,5	3 072	18,1	1 779	16,0	1 403 045	13,4
	40–49	6 194	16,0	1 456	13,7	2 807	16,5	1 931	17,4	1 729 339	16,5
	50–59	4 939	12,8	1 026	9,7	2 460	14,5	1 453	13,1	1 349 562	12,9
	60–69	3 178	8,2	597	5,6	1 609	9,5	972	8,8	1 281 511	12,2
	70–79	868	2,2	141	1,3	459	2,7	268	2,4	1 037 129	9,9
	80–89	148	0,4	27	0,3	89	0,5	32	0,3	378 536	3,6
	90–99	13	0,0	3	0,0	8	0,0	2	0,0	62 626	0,6
	100+	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	647	0,0
	Celkem Total	38 708	100,0	10 606	100,0	17 017	100,0	11 085	100,0	10 485 459	100,0
Průměrný věk Mean age		34,57		30,04		36,96		35,22		42,72	

10) Rodinný stav je vymezen věkem 16+, což je nejnižší možný věk pro uzavření sňatku. Průměrný počet dětí je počítán pro dokončené reprodukční období ženy, v tomto případě vymezené věkem ženy jednak 40+ a jednak také 50+.

Tab. 2:

(pokračování / continued)

		Sčítání lidu domů a bytů 2021 / Census 2021									
		Národnost nebo jazyk Nationality or language		Národnost bez jazyka Nationality without language		Jazyk bez národnosti Language without nationality		Národnost i jazyk Nationality and language		Neromská populace Non-Roma population	
		počet number	%	počet number	%	počet number	%	počet number	%	počet number	%
Nejvyšší dokončené vzdělání 25+ Educational attainment 25+	Bez vzdělání, nedokončená základní škola / No education, unfinished elementary school	5 439	23,0	765	13,0	3 055	28,6	1 619	22,8	96 037	1,3
	Základní škola Elementary school	10 280	43,5	2 387	40,7	4 515	42,2	3 378	47,6	584 005	7,9
	Střední a vyučení bez maturity / Secondary school without a high school diploma	5 279	22,3	1 518	25,9	2 222	20,8	1 539	21,7	2 607 770	35,4
	Střední odborné s maturitou / Secondary vocational school with a high school diploma	622	2,6	269	4,6	195	1,8	158	2,2	1 261 064	17,1
	Střední všeobecné s maturitou / Secondary general school with a high school diploma	730	3,1	292	5,0	268	2,5	170	2,4	959 715	13,0
	Pomaturitní, nástavbové, konzervatoř Post-secondary, extension, conservatory	300	1,3	118	2,0	127	1,2	55	0,8	353 037	4,8
	Vysokoškolské – Bc. University – Bachelor's degree	274	1,2	134	2,3	87	0,8	53	0,7	291 112	4,0
	Vysokoškolské – Mgr. Ing. University – Master's degree, Engineer's degree	554	2,3	323	5,5	130	1,2	101	1,4	1 139 508	15,5
	Doktorské / Ph.D.	177	0,7	60	1,0	96	0,9	21	0,3	76 909	1,0
Celkem / Total		23 655	100,0	5 866	100,0	10 695	100,0	7 094	100,0	7 369 157	100,0
Průměrná vzdělanost 25+ Average education level 25+		2,44		2,97		2,26		2,28		4,46	
Rodinný stav 16+ Marital status 16+	Svobodný/svobodná Single	16 857	54,8	4 403	58,3	7 725	54,0	4 729	53,2	2 696 264	31,2
	Ženatý/vdaná Married	8 889	28,9	2 033	26,9	4 162	29,1	2 694	30,3	3 998 453	46,2
	Rozvedený/rozvedená Divorced	3 618	11,8	863	11,4	1 704	11,9	1 051	11,8	1 229 494	14,2
	Vdovec/vdova Widowed	1 330	4,3	233	3,1	696	4,9	401	4,5	719 245	8,3
	Registrované partnerství Registered partnership	44	0,1	20	0,3	16	0,1	8	0,1	6 688	0,1
	Celkem / Total	30 738	100,0	7 552	100,0	14 303	100,0	8 883	100,0	8 650 144	100,0
Průměrný počet dětí Average number of children	Ženy 40+ / Women 40+	3,21		2,89		3,34		3,21		1,95	
	Ženy 50+ / Women 50+	3,42		3,13		3,52		3,44		2,01	

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

Ve srovnání s neromskou populací je to o více než o 20 procentních bodů (v neromské populaci tvoří svobodní 31,2 %). Ženatí a vdané jsou pak v nejširším vymezení romské populace o 18 procentních bodů zastoupení méně než v neromské populaci (28,9 % versus 46,2 %). Rozvedení jsou v obou populacích zastoupeni v podobném podílu (v nejširší vymezené romské skupině je to 11,8 %, v neromské populaci je to 14,2 %). V nejširší vymezené romské skupině však najdeme menší podíl ovdovělých (4,3 % oproti 8,3 % v neromské populaci). Když srovnáme romské skupiny mezi sebou, dominance svobodných nad lidmi žijícími v manželství je ještě silnější ve skupině vymezené pouze romskou národností (58,3 % je zde svobodných a 26,9 % žije v manželství). Zbýlé dvě skupiny romských osob jsou na tom z hlediska struktury rodinného stavu podobně jako nejširěji vymezená romská skupina.

Průměrný počet dětí u romských žen starších 40 a 50 let je u všech romských skupin výrazně vyšší než u neromské populace. U všech romských skupin toto číslo výrazně překračuje tzv. zachovnou populační hranici (2,1 dítěte na ženu). Ve srovnání s tím v neromské populaci byl průměrný počet dětí na jednu ženu 1,95 ve věkové skupině žen 40+ a 2,01 ve věkové skupině 50+, což znamená, že se neromská populace zmenšuje a také stárne (početně menší kohorty dětí mezigeneračně nahrazují početně větší kohorty svých rodičů). I když, jak konstatují Katrňák, Fónadová a Šimíková (2023), průměrný počet živě narozených dětí u romských žen v čase klesá, ve srovnání s neromskou populací je tento údaj stále výrazně vyšší.

SROVNÁNÍ ROMSKÉ A NEROMSKÉ POPULACE V SLDB 2021 Z HLEDISKA BYDLENÍ

Tabulka 3 ukazuje vybrané indikátory bydlení pro čtyři odlišné vymezené romské skupiny a neromskou populaci. Podobně jako u neromské populace, i ve všech čtyřech romských skupinách drtivě převažuje bydlení

v bytech. Oproti neromské populaci nicméně větší podíl osob žije v zařízeních.¹¹⁾ V nejširší vymezené romské skupině je to 8,7 %, v neromské populaci jsou to 1,8 %. Podíl žijících v zařízeních je nejvyšší v subpopulaci jen romský jazyk bez národnosti, naopak je nejnižší ve skupině vymezené na základě romské národnosti bez jazyka (4,8 %).

Průměrný počet osob v bytě indikuje hustotu zalidnění domácnosti. Tento údaj vyjadřuje průměrný počet lidí, kteří trvale nebo dlouhodobě bydlí v jedné bytové jednotce. Počítá se jako podíl z celkového počtu osob žijících v bytech a celkového počtu obydlených bytů (více k tomu srov. *Metodické vysvětlivky...*, 2026). U všech čtyř romských skupin je toto číslo totožné, a přitom výrazně vyšší než u neromské populace. Jedná se o údaj, který je definován jako průměrný počet osob v bytě, kde žije alespoň jedna osoba z dané romské skupiny, ať už je vymezena na základě národnosti, jazyka nebo jejich kombinace. Další údaj v Tabulce 3 ukazuje průměrný počet osob v bytě, kde žijí pouze osoby z dané skupiny. Tento údaj indikuje velikost domácnosti, která je daná pouze sledovanou skupinou lidí při vyloučení domácností, kde s touto sledovanou skupinou žije také ještě někdo jiný (v našem případě se jedná pouze o domácnosti, kde jsou všichni její členové vymezení na základě romské národnosti, jazyka nebo jejich kombinace). U tohoto údaje jsou rozdíly mezi jednotlivými romskými skupinami a neromskou populací pouze minimální. Znamená to, že když je aplikováno vymežující kritérium romské příslušnosti na celé domácnosti, a nikoliv pouze na nejméně jednoho člena domácnosti, v průměru se velikost romské domácnosti neliší od domácnosti neromské populace. Jedná se pravděpodobně o selektivní vliv toho, že u menších domácností je větší pravděpodobnost, že se přihlásí k romské národnosti nebo uvádějí romský mateřský jazyk všichni členové.

U všech čtyř romských skupin žije podstatně menší podíl osob ve vlastních domech nebo v bytech v osobním vlastnictví. Tento podíl se napříč těmito skupinami neliší. V průměru je to za tyto skupiny čtvrtina osob (24 %), zatímco u neromské populace jsou

11) Zařízení označuje budovy nebo jejich části, jež slouží primárně k ubytování osob, které zde však obvykle netvoří hospodařící domácnost (např. ubytovny, zařízení pro seniory – domovy důchodců, ústavy sociální péče, studentské koleje a internáty, kláštery a podobná zařízení) (srov. *Způsob bydlení obyvatelstva...*, 2024).

to necelé tři čtvrtiny (73 %). Oproti tomu drtivá většina romské populace žije v nájemním nebo pronajatém bytě (v průměru za všechny čtyři skupiny 71,7 %), přitom v neromské populaci případně na bydlení v nájmu

či pronájmu 18,8 % případů. Jedná se o převrácený vzorec u romské a neromské populace.

Poslední dva ukazatele v Tabulce 3 se týkají počtu obytných místností a velikosti bytu. Ve srovnání

Tab. 3: Vybrané charakteristiky bydlení romské a neromské populace v SLDB 2021

Selected characteristics of housing for the Roma and non-Roma populations in the 2021 Population and Housing Census

		Sčítání lidu domů a bytů 2021 / Census 2021									
		Národnost nebo jazyk Nationality or language		Národnost bez jazyka Nationality without language		Jazyk bez národnosti Language without nationality		Národnost i jazyk Nationality and language		Neromská populace Non-Roma population	
		počet number	%	počet number	%	počet number	%	počet number	%	počet number	%
Způsob bydlení Type of housing	V bytech / In apartments	34 416	88,9	9 849	92,9	14 610	85,9	9 957	89,8	10 069 969	96,0
	V zařízeních / In facilities	3 373	8,7	505	4,8	1 994	11,7	874	7,9	184 205	1,8
	Mimo byty a zařízení Outside apartments and facilities	847	2,2	234	2,2	377	2,2	236	2,1	227 631	2,2
	Osoby bez domova Homeless	72	0,2	18	0,2	36	0,2	18	0,2	3 654	0,0
	Celkem / Total	38 708	100,0	10 606	100,0	17 017	100,0	11 085	100,0	10 485 459	100,0
Průměrný počet osob v bytě / Average number of persons in a dwelling		3,22		3,24		3,34		3,25		2,26	
Průměrný počet osob subpopulace v bytě / Average number of persons in a subpopulation in a dwelling		2,38		2,25		2,06		2,28		2,25	
Právní užívání bytu / Legal use of the apartment	Ve vlastním domě In own house	4 186	13,9	1 257	14,0	1 819	15,0	1 110	12,4	4 381 464	47,3
	V osobním vlastnictví Owned	3 067	10,2	996	11,1	1 270	10,5	801	9,0	2 377 074	25,7
	Družstevní Cooperative	697	2,3	242	2,7	257	2,1	198	2,2	284 167	3,1
	Jiné bezplatné užívání bytu / Other	595	2,0	191	2,1	213	1,8	191	2,1	482 616	5,2
	Nájemní / pronajatý Rented	21 530	71,6	6 314	70,2	8 570	70,7	6 646	74,3	1 738 771	18,8
	Celkem / Total	30 075	100,0	9 000	100,0	12 129	100,0	8 946	100,0	9 264 092	100,0
Počet obytných místností (včetně kuchyně) Number of living rooms (including kitchen)	1	1 300	4,3	349	3,7	563	4,4	388	4,2	183 705	1,9
	2	4 943	16,4	1 484	15,8	1 975	15,5	1 484	15,9	794 007	8,3
	3	10 203	33,9	2 931	31,2	4 176	32,8	3 096	33,2	1 995 957	20,9
	4	9 237	30,7	2 809	29,9	3 731	29,3	2 697	29,0	3 068 164	32,1
	5+	5 755	19,1	1 830	19,5	2 278	17,9	1 647	17,7	3 502 642	36,7
	Celkem / Total	31 438	104,5	9 403	100,0	12 723	100,0	9 312	100,0	9 544 475	100,0
Celková plocha bytu v m ² Total area of the apartment in m ²	Do 39,9	3 048	10,3	813	8,8	1 326	11,5	909	10,2	382 451	4,1
	40,0–59,9	8 563	28,9	2 560	27,9	3 363	29,2	2 640	29,7	1 362 445	14,5
	60,0–79,9	9 647	32,6	3 058	33,3	3 707	32,2	2 882	32,4	2 591 792	27,5
	80,0–99,9	4 141	14,0	1 288	14,0	1 612	14,0	1 241	14,0	1 477 159	15,7
	100,0–119,9	1 749	5,9	617	6,7	650	5,6	482	5,4	1 018 080	10,8
	120,0–149,9	1 161	3,9	387	4,2	409	3,5	365	4,1	1 041 813	11,1
	150,0 a více / or more	1 297	4,4	469	5,1	457	4,0	371	4,2	1 537 415	16,3
	Celkem / Total	29 606	100,0	9 192	100,0	11 524	100,0	8 890	100,0	9 411 155	100,0

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

s neromskou populací žije větší podíl osob v romské populaci v bytech s menší obývanou plochou. Jednotlivé romské skupiny se v tomto údaji výrazněji neliší. V bytech do dvou obytných místností žije asi o 10 procentních bodů více osob v romské populaci než u neromské populace (v průměru za všechny romské skupiny je to 20 %, u neromské populace je to 10,2 %). Podobný rozdíl, o 10 procentních bodů, existuje také v případě bytů se třemi obytnými místnostmi. U více obytných místností (4 a 5+) se tento rozdíl převrací ve prospěch neromské populace. V bytech o pěti a více místnostech žije 36,7 % osob neromské populace, zatímco u nejšířší vymezené romské populace je to 19,1 %.

S těmito údaji pak korespondují podíly dané celkovou plochou bytu v metrech čtverečních. V bytech do 50 metrů čtverečních žije v romské populaci dvakrát více osob než je tomu u neromské populace. V průměru napříč všemi romskými skupinami je to téměř 40 %, u neromské populace je to 18,5 % osob. Jednotlivé romské skupiny se v tomto údaji opět prakticky neliší. U plochy bytu 100 metrů čtverečních a více je tento rozdíl pak převrácený ve prospěch neromské

populace. V průměru napříč romskými skupinami žije v těchto bytech 14,3 % osob, u neromské populace je to 38,2 %.

VELIKOST OBCE A ÚZEMNÍ DISTRIBUCE ROMSKÉ POPULACE PODLE SLDB 2021

Tabulka 4 ukazuje distribuci romské populace (v tomto případě nejšířší vymezené) podle velikosti obce. Její zastoupení sice není napříč rozdílnými velikostmi obcí rovnoměrné, nicméně je tato populace přítomna ve všech těchto kategoriích. Pětina romské populace (20,3 %) žije ve středně velkých obcích o velikosti 20 až 50 tisíc. Ve srovnání s neromskou populací je to o necelých 8 procentních bodů více (z neromské populace žije v těchto středně velkých obcích 12,3 % osob). Ve velkých obcích (200 tisíc až 500 tisíc) žije 11,4 % romské populace. Je to opět více než v neromské populaci, v níž v takto velkých obcích žije 6,5 % osob. Naopak v nejmenších obcích (do 5 tisíc obyvatel), žije 24,4 % romské populace, zatímco v neromské populaci tvoří podíl osob žijících v těchto malých obcích téměř dvě pětiny (39,7 %).

Tab. 4: Distribuce romské a neromské populace podle velikosti obce v SLDB 2021

The Roma and non-Roma population by municipality size in the 2021 Population and Housing Census

		Sčítání lidu domů a bytů 2021 / Census 2021			
		Národnost nebo jazyk <i>Nationality or language</i>		Neromská populace <i>Non-Roma population</i>	
		počet / number	%	počet / number	%
Velikost obce <i>Size of the municipality</i>	do 199	164	0,4	178 049	1,7
	200 až 499	1 177	3,0	653 292	6,2
	500 až 999	1 869	4,8	959 337	9,1
	1 000 až 1 999	2 031	5,2	1 080 171	10,3
	2 000 až 4 999	4 191	10,8	1 287 715	12,3
	5 000 až 9 999	3 473	9,0	939 561	9,0
	10 000 až 19 999	4 709	12,2	946 513	9,0
	20 000 až 49 999	7 854	20,3	1 288 854	12,3
	50 000 až 99 999	4 761	12,3	793 644	7,6
	100 000 až 199 999	1 275	3,3	383 135	3,7
	200 000 až 499 999	4 426	11,4	676 534	6,5
	1 000 000 a více / or more	2 778	7,2	1 298 654	12,4
	Celkem / Total	38 708	100,0	10 485 459	100,0

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

Fónadová, Katrňák a Šimíková (2021) konstatují, že romská populace na základě údajů SLDB 2011 představuje v České republice převážně městské obyvatelstvo. SLDB data z roku 2021 toto potvrzují. Při sloučení kategorií velikosti obcí do dvou (do 20 tisíc obyvatel a nad 20 tisíc obyvatel), připadá do druhé kategorie 55 % romské populace, zatímco v neromské populaci 42 %.

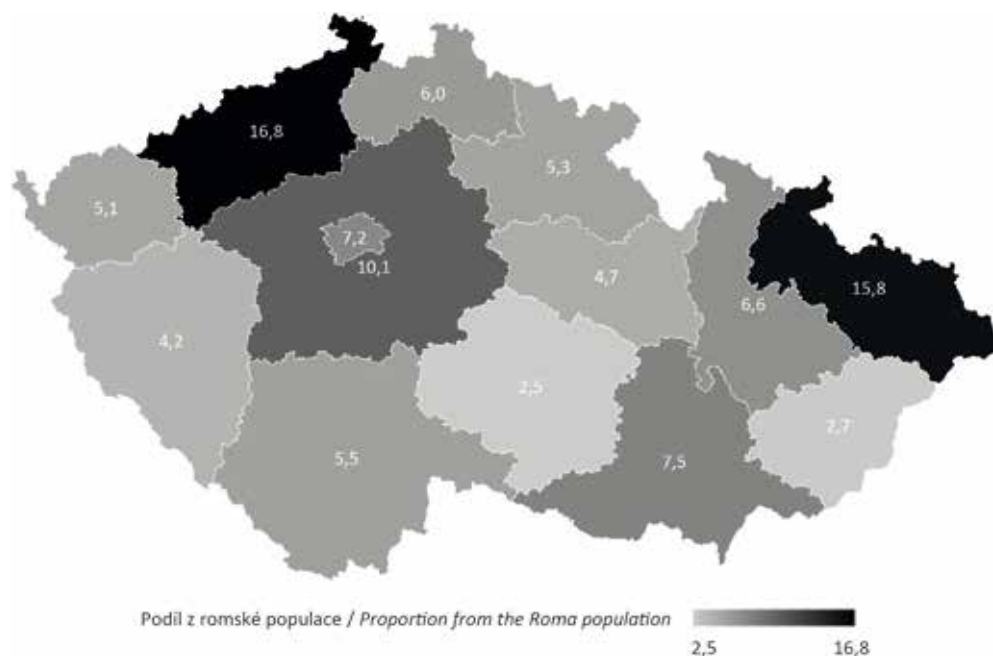
Mapa 1 demonstruje územní rozložení romské populace (opět nejšířší vymezené na základě romské národnosti nebo romského mateřského jazyka) napříč kraji České republiky. Největší podíl této populace (z celku této populace) žije v Ústeckém a Moravskoslezském kraji (16,8 % a 15,8 %). Dohromady tedy přibližně jedna třetina romské populace. Ve zbylých krajích je romská populace koncentrována již výrazně méně. Nejmenší podíl romské populace připadá na Zlínský kraj a kraj Vysočina (oba s necelými 3 %). *Katrňák, Fónadová a Šimíková* při své komparaci SLDB z let 2001, 2011 a 2021 ukazují, že toto rozložení napříč kraji zůstává v čase prakticky beze změny.

Mapa 2 ukazuje územní rozložení romské populace (opět při jejím nejširším vymezení) v okresech České republiky, což uvnitř krajů umožňuje přesnější lokalizaci této populace. Největší podíl z celku této populace připadá na okresy s největšími městy, konkrétně jde o Prahu (7,2 %), Ostravu-město (6,7 %) a Brno-město (4,7 %). Znamená to, že dohromady v těchto třech metropolích, spolu s Karvinou, která tvoří čtvrté největší město v počtu romské populace (4,3 %), žije necelá čtvrtina romské populace (22,9 %). V Ústeckém kraji se pak nacházejí čtyři další okresy s vysokým podílem romské populace: Ústí nad Labem, Most, Chomutov a Děčín (průměrný podíl romské populace v těchto okresech je 3 %).

Když spojíme údaje o velikosti obce s údaji o krajích a okresech, můžeme konstatovat, že v rámci krajů se romská populace koncentruje převážně v hlavních městech těchto krajů – jedná se tedy o velkoměstskou populaci. V případě Prahy je to zřetelné, v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji se jedná o koncentraci do metropolí těchto krajů (Brno a Ostrava).

Mapa 1: Územní rozložení romské populace v krajích ČR podle SLDB 2021 (v %)

Distribution of the Roma population in Czech regions according to the 2021 Population and Housing Census (in %)

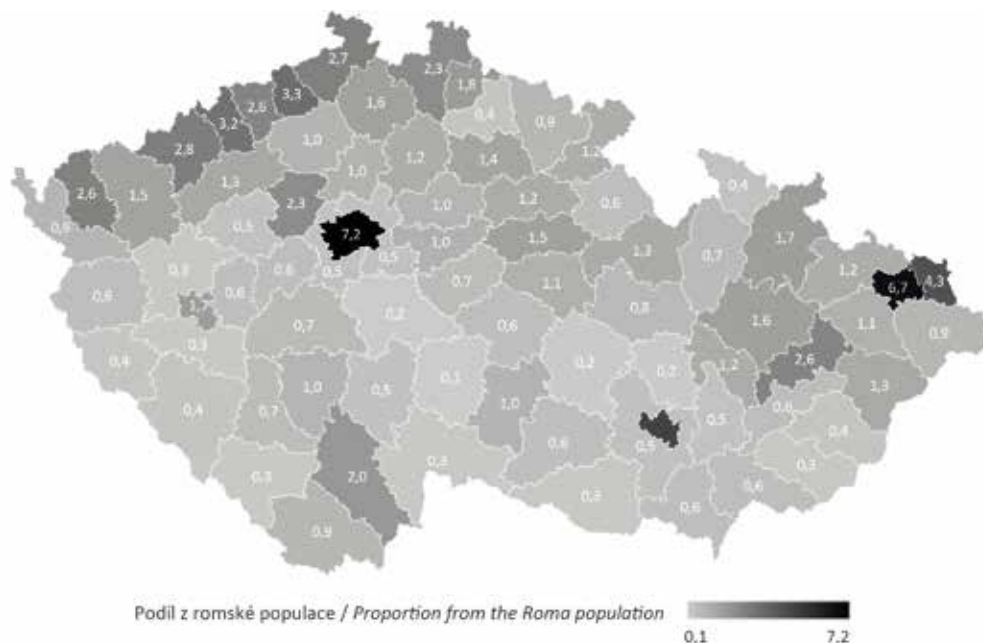

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

Mapa 2: Územní rozložení romské populace v okresech ČR podle SLDB 2021 (v %)

Distribution of the Roma population in Czech districts according to the 2021 Population and Housing Census (in %)

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

K tomu lze dodat, že v krajích jako je Ústecký, Karlovarský nebo Pardubický se romská populace soustřeďuje převážně do krajských měst a lze ji v těchto případech rovněž charakterizovat jako populaci středně velkého města (Fónadová – Katrňák – Šimíková, 2021).

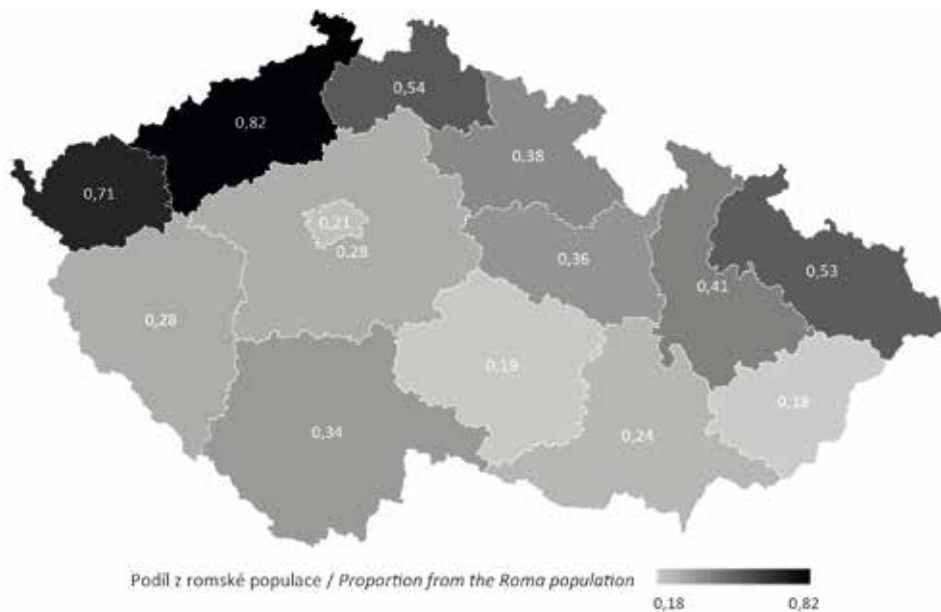
Mapy 3 a 4 ukazují podíl romské populace (opět nejširěji vymezené na základě romské národnosti nebo romského mateřského jazyka) v jednotlivých krajích (Mapa 3) a okresech (Mapa 4) na celkovém počtu obyvatel v těchto krajích a okresech. Největší podíl Romů je v Ústeckém kraji a Karlovarském kraji (Mapa 3). V Ústeckém kraji je přibližně každý 120. obyvatel Rom (vypočítáno jako: 100/0,82), v Karlovarském kraji je to asi každý 140. (vypočítáno: 100/0,71). Třetí a čtvrtý největší podíl Romů na celkovém počtu obyvatel v krajích najdeme v Libereckém a Moravskoslezském kraji. Naopak nejmenší podíl Romů na celkovém počtu obyvatel daného kraje je v Kraji Vysočina a ve Zlínském kraji (v obou krajích to je asi každý 555. obyvatel, vypočítáno jako 100/0,19

a 100/0,18). Srovnání zastoupení Romů v Ústeckém kraji a Zlínském kraji na celkovém počtu obyvatel obou těchto krajů ukazuje velikost rozdílů v zastoupení Romů napříč kraji. V Ústeckém kraji žije 2,2 krát více Romů než ve Zlínském kraji (vypočítáno jako 120/55).

Z hlediska okresů je největší zastoupení Romů v okresech Sokolov, Most a Ústí nad Labem (Mapa 4). V okrese Sokolov je přibližně každý 80. obyvatel Rom (vypočítáno jako 100/1,22). Nejmenší podíl Romů na celkovém počtu obyvatel je pak v okresech Blansko, Žďár nad Sázavou a Benešov. V těchto okresech je asi každý 140. obyvatel Romem (vypočítáno jako 100/0,07). Srovnání okresu Sokolov a okresu Benešov, tedy okresu s nejvyšším a nejnižším zastoupením Romů, ukazuje že v okrese Sokolov žije na celku obyvatel 1,75 krát více Romů než v okrese Benešov (vypočítáno jako 140/80). Tento rozdíl, stejně jako v případě krajů, demonstruje vysoké rozdíly v zastoupení romské populace napříč okresy.

Mapa 3: Podíl romské populace na celkové populaci v krajích ČR podle SLDB 2021 (v %)

Proportion of the Roma population in Czech regions according to the 2021 Population and Housing Census (in %)

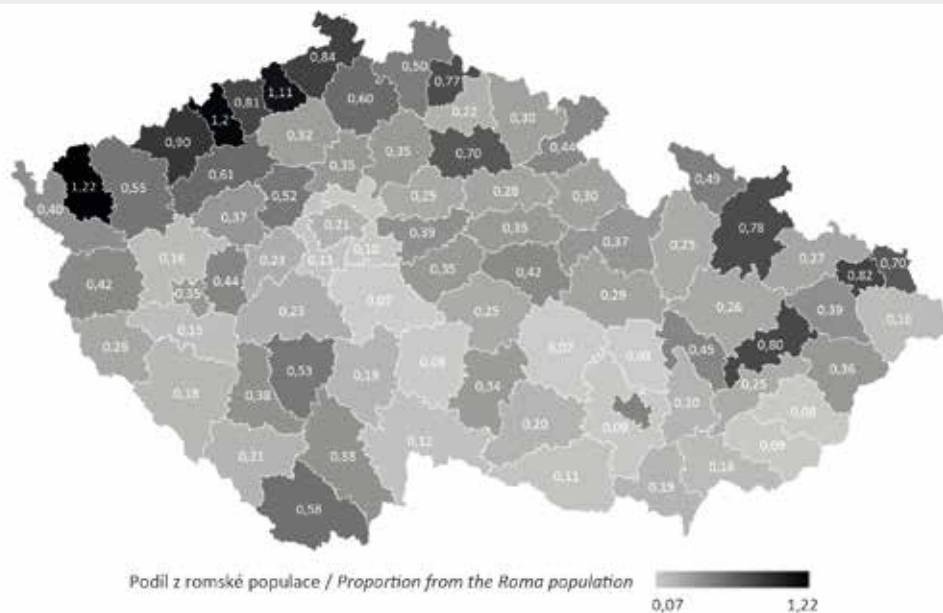

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

Mapa 4: Podíl romské populace na celkové populaci v okresech ČR podle SLDB 2021 (v %)

Proportion of the Roma population in Czech districts according to the 2021 Population and Housing Census (in %)

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2021.

Source: CZSO, Population and Housing Census 2021.

ZÁVĚR

V tomto přehledu jsme se zabývali srovnáním romské populace a neromské populace z dat posledního SLDB 2021. Romskou populaci jsme vymezili na základě dvou kritérií (romská národnost a romský mateřský jazyk), jejichž kombinací jsme rozlišili čtyři skupiny romské populace, zatímco neromská populace je tvořena osobami, které nespádají do žádné z těchto kategorií. Zaměřili jsme se na vybraná dostupná srovnatelná kritéria ve SLDB 2021. Srovnání neromské populace a nejširěji vymezené romské populace z hlediska těchto kritérií ukázalo, že v romské populaci je podíl mužů vyšší než podíl žen. Jedná se o specifický rys této populace, který je odlišný od neromské populace. Zdali se však jedná o statistický nebo věcný rozdíl, je výzvou pro další analýzy. Z hlediska věku je romská populace výrazně mladší než neromská populace. V romské populaci jsou ženy, stejně jako v neromské populaci, v průměru starší než muži, nicméně mezi sčítáními 2001 až 2021 se průměrný věk mužů vyrovnává s průměrným věkem žen. V romské populaci dominují osoby s nejnižšími stupni dosaženého vzdělání. Bez vzdělání, nedokončenou základní školu nebo pouze základní školu má více jak tři pětiny této populace. Vysokoškolské vzdělání je naopak v této populaci dle dat SLDB 2021 stále velmi řídkým jevem.

V romské populaci je vysoký podíl svobodných osob starších 16 let a ve srovnání s neromskou populací nižší podíl osob žijících v manželství. V případě romské populace může tento jev souviset s převahou mladších věkových skupin. Co se týká reprodukčního chování, průměrný počet živě narozených dětí na ženu v ukončeném reprodukčním cyklu je v romské populaci přibližně o jedno dítě vyšší než u žen neromské populace. Z hlediska bytových podmínek většina romské populace žije v bytech, přičemž jejich průměrná obytná plocha je menší než u neromské populace. Ve většině případů se nejedná o byty v osobním vlastnictví. Větší podíl romské populace ve srovnání s neromskou žije v zařízeních. Hustota zalidnění romských domácností je výrazně vyšší než u neromské populace. Romská

populace je přítomna ve všech velikostně odlišných sídelních jednotkách, i když v rozdílném zastoupení (nejvíce se soustřeďuje ve větších městech a aglomeracích jako je Praha, Brno a Ostrava). Z hlediska podílu Romů na obyvatelstvu vyšších celků, jako jsou kraje a okresy, existují v rámci ČR značné rozdíly. Největší podíl romské populace žije v Karlovarském a Ústeckém kraji, konkrétně v okresech Sokolov, Most, Ústí nad Labem, Chomutov a Děčín.

Kdo jsou osoby, které se v SLDB identifikují pouze na základě romské národnosti a kdo jsou ty, které se identifikují pouze na základě romského mateřského jazyka? Lze se domnívat, že první skupina již nepoužívá romštinu jako mateřský či každodenní jazyk a k romství se hlásí pouze na základě deklarované národnosti, zatímco druhá skupina romskou národnost neuvádí z nejrůznějších důvodů, nicméně uvádí romštinu jako mateřský jazyk. Liší se tyto skupiny od sebe navzájem? Naše odpověď zní ano. První skupina (identifikace pouze na základě romské národnosti) je ze všech skupin nejmladší, druhá skupina (identifikace pouze na základě romského jazyka) je naopak nejstarší. První skupina je nejvzdělanější ze všech romských podskupin. Největší podíl nejméně vzdělaných naopak připadá na druhou skupinu (identifikující se pouze romským jazykem). V první skupině je největší podíl svobodných a nejmenší podíl žijících v manželství. Ve druhé skupině je naopak menší podíl svobodných a větší podíl žijící v manželství. V první skupině je také nejmenší průměrný počet narozených dětí na jednu ženu v ukončeném reprodukčním cyklu, ve druhé skupině je tento průměrný počet dětí výrazně vyšší. Větší podíl první skupiny oproti druhé skupině žije v bytech. Srovnání bydlení v zařízeních pak ukazuje, že v případě první skupiny je podíl připadající na tuto kategorii nižší než v případě druhé skupiny. Tyto závěry celkově naznačují, že identifikace pouze na základě romské národnosti nebo pouze na základě romského jazyka má hlubší demografické a zřejmě i socioekonomické souvislosti, které by měly sloužit jako východisko pro další odborné zkoumání.

Poděkování

Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu Nástroje adaptace společnosti na stárnutí obyvatelstva s důrazem na gender řešeného Research Institute for Labour and Social Affairs v letech 2024–2026.

Literatura

- Čada, K. (ed.). 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC, s. r. o. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analiza_socialne_vyloucenych_loka-lit_GAC.pdf.
- EU-FRA. 2022. *Roma in 10 European countries – main results*. Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights. Dostupné z https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf.
- Farkas, L. 2017. *Data collection in the field of ethnicity*. Luxembourg: European Union.
- Fónadová, L. – Katrňák, T. – Šimíková, I. 2021. Populace Romů ve Sčítání lidu 2011 z hlediska územní distribuce a sociodemografické struktury. In: *Conference Proceedings of the 14th annual International Conference RELIK 2021*, s. 201–219, Praha: VŠE.
- Font, J. – Méndez, M. (eds.). 2013. *Surveying Ethnic Minorities and Immigrant Populations Methodological Challenges and Research Strategies*. Amsterdam: Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.1515/9789048519187>.
- Kappelhof, J. W. S. 2015. Face-to-face or sequential mixed-mode surveys among non-western minorities in the Netherlands: The effect of different survey designs on the possibility of nonresponse bias. *Journal of Official Statistics*. roč. 31, č. 1, s. 1–30. <https://doi.org/10.1515/jos-2015-0001>.
- Katrňák, T. – Šimíková, I. – Fónadová, L. 2023. Proměny romské populace ve Sčítáních lidu, domů a bytů mezi lety 2001, 2011 a 2021. *FÓRUM sociální politiky*. Praha, VÚPSV, roč. 17, č. 3, s. 2–5.
- Langhamrová, J. – Fiala, T. 2008. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In: Jakoubek, M., Budilová, L. (eds.). *Romové a Cikáni – neznámí i známí. Interdisciplinární pohled*. Voznice, Leda, s. 94–122.
- Metodické vysvětlivky Sčítání lidu, domů a bytů. ČSÚ, 2026, online dokument: https://csu.gov.cz/produkty/13-6116-03--metodicke_vysvetlivky.
- Messing, V. 2014. Methodological puzzles of surveying Roma/Gypsy populations. *Ethnicities*. roč. 14, č. 6, s. 811–829. <https://doi.org/10.1177/1468796814542180>.
- MŠMT ČR. 2016. *Zpráva ze zjišťování kvalifikovaných odhadů počtu romských žáků v základních školách ve školním roce 2016/17*. Praha: MŠMT ČR.
- Nestorová Dická, J. 2021. Demographic Changes in Slovak Roma Communities in the New Millennium. *Sustainability*, 13(7), 3735. <https://doi.org/10.3390/su13073735>.
- Péntes, J. – Pásztor, I. Z. – Balázs, D. – Kovács, D. 2026. Trendforduló vagy mérési dilemma? – A magyarországi roma népesség számanak alakulása és területi sajátosságai. [Trend reversal or dilemma of measuring? Number and spatial characteristics of Hungarian Roma population]. *Területi Statisztika*, 66(2), s. 274–296. <https://doi.org/10.15196/TS660205>.
- *Sčítání 2021 – národnost*. 2026. <https://scitani.gov.cz/narodnost>.
- Simon, P. 2012. Collecting ethnic statistics in Europe: a review. *Ethnic and Racial Studies*. roč. 35, č. 8, s. 1366–1391. <https://doi.org/10.1080/01419870.2011.607507>.
- Simpson, L. – Akinwale, B. 2007. Quantifying Stability and Change in Ethnic Group. *Journal of Official Statistics*, 23(2), s. 185–208.
- Surdu, M. 2019. Why the “real” numbers on Roma are fictitious: Revisiting practices of ethnic quantification. *Ethnicities*, 19(3), 486–502. <https://doi.org/10.1177/1468796819833424>.
- Szabó, L. et al. 2021. Fertility of Roma Minorities in Central and Eastern Europe. *Comparative Population Studies*. 46 (2021). <https://doi.org/10.12765/CPoS-2021-14>.
- Šimíková, I. – Katrňák, T. – Rákoczyová, M. – Fónadová L. 2024. *Report on the Socio-economic Situation of the Roma Population in the Czech Republic 2023/2024. Results of the sample survey*. Praha: Research Institute for Labour and Social Affairs (RILSA), v. v. i.
- Tourangeau, R. 2014. Defining hard-to-survey populations. In: Tourangeau, R. – Edwards, B. – Johnson, T. – Wolter, K. – Bates, N. (eds.). *Hard-to-Survey Populations*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 3–20. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139381635>.
- *Způsob bydlení obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu. 2024*. Sčítání lidu, domů a bytů. Praha: ČSÚ.

TOMÁŠ KATRŇÁK

je profesorem sociologie na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Působí také ve výzkumném oddělení Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social Affairs). Zaměřuje se na sociální stratifikaci, sociální statistiku a metody analýzy dat. Napsal pět sociologických knih a publikoval v řadě odborných časopisů v českém i anglickém jazyce.

LAURA FÓNADOVÁ

je odbornou asistentkou na Katedře veřejné ekonomie Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Zaměřuje se na problematiku nerovností a sociální mobility v souvislosti s etnicitou. Je autorkou jedné odborné sociologické monografie a publikovala řadu českých a anglických odborných textů.

SUMMARY

This overview compares the Roma population with the general (non-Roma) population in the Czech Republic, using selected indicators from the 2021 Population and Housing Census. The Roma population is identified based on four criteria: Roma nationality, the Romani language, and combinations of nationality and language. The results show that the Roma population has a higher proportion of men and a markedly younger age structure than the non-Roma population. In both populations, women are generally older than men, although the age gap has gradually narrowed over time. Educational attainment among the Roma population is strongly skewed towards the lowest levels, while tertiary education remains rare. Substantial differences are also observed

in marital status composition. The Roma population has a relatively high proportion of single individuals and a low proportion of married individuals, while this difference is much smaller in the non-Roma population. Fertility rates also differ markedly, and the average number of live births among Roma women is substantially higher than that of women in the non-Roma population. Regarding housing conditions, most Roma individuals live in apartments with a smaller average living space than those in the non-Roma population, and these dwellings are typically not privately owned. Lastly, there are also differences between the individuals identified as Roma solely on the basis of Roma nationality and those identified solely on the basis of the Romani language.